New Masters on Tour 2021 | 2022

Het Concertgebouw
Kleine Zaal
26 september 2021
Aanvang 13.00 uur

Rimsky-Korsakov Trio (Rusland)
Inga Dzektser, piano
Andrey Baranov, viool
Alexey Zhilin, cello

Ludwig van Beethoven (1770-1827)	Trio voor piano, viool en cello in D gr. t., opus 70 nr. 1 "Geister" *Allegro vivace e con brio* *Largo assai ed espressivo* *Presto.*
Alexey Shor (*1970)	7 Stukken voor pianotrio *Adieu* *Coming of Age* *Farewell nocturne* *King Matt the First* *Luxembourg Garden* *Saint Elmo barcarolle* *Shubertango*
Dmitri Sjostakovitsj (1906-1975)	Trio voor piano, viool en cello in c kl. t., opus 8

Toelichting programma 26 september 2021 13:00 Het Concertgebouw Amsterdam

Hoewel Joseph Haydn te boek staat als de peetvader van het pianotrio, was het Ludwig van Beethoven die deze bezetting definitief bestaansrecht gaf en perspectieven bood voor de negentiende eeuwse componisten. Zijn pianotrio's, het beroemde Geistertrio voorop, vormden en vormen de inspiratiebron voor veel componisten na hem. Ook de jonge Dmitri Sjostakovitsj en de hedendaagse componist Alexey Shor vonden in het werk van Beethoven de voorbeelden voor een perfecte balans tussen de instrumenten en een bij vlagen symfonische klank.

Ludwig van Beethoven liet geen misverstand over zijn ambities bestaan toen hij in 1795 drie pianotrio's als zijn opus 1 publiceerde. Joseph Haydn had het pianotrio op de klassieke kaart gezet, en Beethoven zou wel even laten horen hoezeer hij het voorbeeld van zijn kortstondige leermeester kon overtreffen. Beethoven creëerde direct meer evenwicht en gelijkheid tussen de drie instrumenten onderling en zou uiteindelijk elf pianotrio's schrijven. Toch duurde het na opus 1 ruim tien jaar voordat hij weer naar het pianotrio terugkeerde. Na het voltooien van zijn Zesde symfonie, de *Pastorale*, schreef de componist in 1808 twee pianotrio's opus 70. De eerste van deze set, het **Geistertrio**, groeide uit tot een van Beethovens bekendste bijdragen aan deze vorm. De opmerkelijke bijnaam dankt het werk aan het langzame middendeel, Largo assai ed espressivo, dat omgeven wordt door twee vrolijke en snelle hoekdelen, waarin de drie instrumenten ondanks een aantal dominante uitbarstingen van de piano, inderdaad volkomen gelijkwaardig zijn.
Dit largo wordt wel de langzaamste muziek genoemd die tot dan toe geschreven was. Het mysterieuze en spookachtige werk vol ijle tremolo's en voor die tijd wonderlijke orkestrale texturen zou gebaseerd zijn op schetsen voor een heksenscène in een opera over Macbeth die Beethoven uiteindelijk nimmer schreef. Het deel is gefragmenteerd en lijkt zich dolend en zonder enige coherentie zoekend een weg te banen. Pas in het laatste deel herstelt Beethoven de onzekerheid weer met virtuoos spel en een duidelijk herkenbare sonatevorm.

Hoewel de in Kiev geboren Maltees-Amerikaanse componist Alexey Shor in 1970 geboren werd, staat zijn taal niet ver af van de wereld van Beethoven. Noem het postmodern, noem het neoklassiek, feit is dat in het rijke oeuvre van Shor traditionele harmonie en herkenbare melodie van groot belang zijn. Als kind van twee wetenschappers vond hij in eerste instantie zijn weg als wiskundige, maar de muziek was nooit ver weg. Al snel zette hij zijn fascinatie voor de wetmatigheid achter de traditionele harmonieleer om in eigen werken waarin hij deze logica combineert met een melancholische inslag en een grote liefde voor de componisten die hem de weg wezen. Dat is ook meteen de samenvatting van zijn **Zeven stukken voor pianotrio**. De zeven korte karakterstukken die als een cyclus van Robert Schumann een eenheid vormen hebben korte thema's en harmonische elementen gemeen, maar lijken stuk voor stuk flarden te bevatten uit bekende werken van het klassieke repertoire. Toch wordt de herkomst van een inspiratiebron alleen duidelijk in het laatste deel, Schubertango, waarin Shor daadwerkelijk fragmenten van Schubert verwerkt en een haast vanzelfsprekend Latijns-Amerikaans sausje geeft. Hij schreef dit deel oorspronkelijk voor altviool en orkest, zoals hij ook andere delen eerder voor een andere combinatie schreef. Zo was de Saint Elmo Barcarolle eerst een werk voor piano solo. Shors magistrale instrumentatietechniek zorgt er voor dat de stukken klinken als absoluut gemaakt voor het pianotrio.

Toen Dmitri Sjostakovitsj in 1923 op 16-jarige leeftijd zijn eerste pianotrio schreef, was ook de Russische pianotriotraditie nog jong. De belangrijkste werken waren het Trio in a van Tsjaikovski en de twee trio's van Rachmaninoff. Ze dienden ongetwijfeld als voorbeeld en

inspiratie voor de juveniele Sjostakovitsj die op dat moment aan het conservatorium van Leningrad studeerde. De aanleiding voor de componist om zijn eendelige trio dat hij in eerste instantie Poème noemde te schrijven was de liefde. In het sanatorium waar hij herstelde van tuberculose ontmoette hij Tatyana Glivenko. De beide jongelingen voelden zich zwaar tot elkaar aangetrokken en eenmaal terug in Leningrad hield hij mede door het schrijven van zijn pianotrio de lange afstandrelatie in stand. De relatie liep stuk, maar het trio bleef.
Het werk is even opmerkelijk als atypisch voor Sjostakovitsj. Er zijn romantische invloeden en componisten als Skrjabin, Rachmaninoff en Tsjaikovski zingen in de noten mee, maar de vorm en het vrij chromatische basismateriaal waaruit het trio ontspringt vertonen al tekenen van de latere Sjostakovitsj die op het conservatorium van Leningrad al werd veroordeeld voor zijn 'obsessie met het groteske'.
Sjostakovitsjvorsers schrijven de opvallende montagevorm waarin de componist contrasterende elementen scherp naast elkaar zet wel toe aan zijn bijbaantje als begeleider van zwijgende films. Sjostakovitsj schijnt zelfs dit trio gebruikt te hebben als begeleiding bij bepaalde beelden.
In elk geval was het Conservatorium van Moskou een stuk beter te spreken over het werk dan de 'concurrentie' in Leningrad. Toen Sjostakovitsj uit onvrede met de opleiding in Leningrad met dit Pianotrio auditie deed in Moskou, beschouwde men het direct als een geslaagde proeve van bekwaamheid in de sonatevorm. De jonge Sjostakovitsj werd direct aangenomen voor de compositieopleiding.

Paul Janssen